

Неда М. Мандић*
Београд

ИМАГОЛОШКО ЧИТАЊЕ ПУТОПИСНЕ ПРОЗЕ РЕБЕКЕ ВЕСТ *ЦРНО ЈАГЊЕ И СИВИ СОКО*

Сажетак: Циљ овог рада је да кроз имаголошки приступ успостави дијалектички и критички однос хетерослика и аутослика у путописној прози Ребеке Вест *Црно Јагње и сиви соко*. Конкретан приступ заснива се на анализи динамике која се одвија на релацији поларитета аутослика и хетерослика, која има тенденцију да укаже на дијалог различитих националних или узајамних културних суочавања. Тежиште анализе усмерено је на делове путописа *Црно јагње и сиви соко* који садрже елементе есеја, лирске записе, историјске податке и психолошка запажања ауторке о балканском простору и Јужним Словенима, те су као такви неисцрпан извор за имаголошка тумачења. Одлике ове прозе, које пружају посебан подстицај за њено тумачење у имаголошком кључу су: изразита интеркултуралност, имаготипичне структуре, а потом и имагеми, слике и искуства *Другог*. Ауторкина идеја да кроз Епилог путописа досегне и најјаснију слику о себи и преломи је кроз призму конкретног историјског тренутка у којем се на просторима Балкана затекла, уједно је и покушај да проникне у властити идентитет, као и позицију сопственог народа у критичној историјској ситуацији пред избијање Другог светског рата. Закључак рада потврђује да свака слика о *Другом* предочава и слику о ономе који за *Другим* трага, те да се свака представа ствара кроз поређења која се крећу од идентитета до алтеритета.

Кључне речи: Ребека Вест, имаголошки, аутослике, хетерослике, имаготипичан.

1. УВОД

1.1. *ЦРНО ЈАГЊЕ И СИВИ СОКО* КАО ИМАГОТИПИЧАН ТЕКСТ

Имагологија ставља у први план нарацију о *Другом*, „усвојену у одређеном времену и на одређеном простору” (Ахметагић 2018: 16). Те приче које причамо о другима су условљене подстицајима из спољне

* e-mail: nedam@telekom.rs

реалности, али и културом и идеологијом, тако да имагологија испитује слике и начин на који настају, како постају део књижевног текста, њихове даље утицаје и књижевну рецепцију и на тај начин реализује свој научни статус у књижевности. Како тежи поетичким питањима кроз тумачења семантичких, семиотичких и реторичких димензија слика, односно процеса стварања књижевнога дела, имагологија своју афирмацију и аналитичку и херменеутичку перспективу проналази у оквиру компаративне књижевности. Слика својом природом упућује на интеркултуралност, на сусрет између „домаће позадине текста и стране природе странца коју тај текст описује” (Дубравец-Лабаш 2019: 170) и зато имаголози разликују хетерослике (књижевне представе о страним земљама и народима) и аутослике (о својој земљи и народу).¹ Та „домаћа позадина текста” никада није *tabula rasa*, већ је исписана искуством и личном перцепцијом, па је стога пре катализатор или лакмус, који ће својим својствима умногоме утицати на развој и изглед слике о *Другом*. У том смислу овај рад ће покушати да проникне у структуру хетерослика и аутослика путописне прозе Ребеке Вест, настале након њених боравака у Југославији пред Други светски рат,² имајући на уму непрестано њихову „дијалектичку повезаност”, која је једна од основних поставки ахенске имагологије (Дукић 2009: 15). Ова дијалектичка повезаност у својој унутрашњој структури представља посебну врсту културног дијалога, јер је Ребека Вест свој поглед на Балкан и Јужне Словене прожела дубоким разумевањем проистеклим из њеног широког хуманистичког образовања, богатог духовног искуства, пацифистичких залагања и антиколонијалног, а у светлу тадашњих историјских догађаја и антифашистичког погледа на свет.

Црно јајње и сиви соко је путописна проза изразите интертекстуалности, лирског набоја, живописних есејистичких записа са значајним историјским, етнографским, психолошким и антрополошким увидима у живот Јужних Словена и балканског простора. Оваква врста књижевног

¹ У оквиру имаголошких студија поред појмова аутослике и хетерослике, користимо и појам метаслика који реферише на „реципрочно виђење двају нација у њиховим књижевностима” (Ахметагић 2018: 15).

² Путопис *Црно јајње и сиви соко* настао је након три путовања Ребеке Вест у Краљевину Југославију: 1936. године када је посетила неколико градова као предавач Британског савета у склопу турнеје по балканским земљама (Грчка, Бугарска, Југославија); 1937. године путовала је са супругом по готово свим пределима тадашње Југославије осим Словеније и као водич јој је био додељен Станислав Винавер, који је био члан владиног пресбирова задужен за контакте са страном штампом. Последњи пут 1938. године боравила је у Југославији сама да би уобличио своју путописну прозу.

текста се по свим својим карактеристика сврстава у имаготипичне текстове, који попут, рецимо, Гетеовог *Путовања по Италији* (*Die Italienische Reise*, 1816–1817) пружају представе о некој земљи, које су углавном идеализоване и као такви постају често канонски у некој књижевности, мада слике о другој земљи могу бити и „искривљене представе”, те као такве потхрањивати негативна мишљења, што је случај са егзотичним и колонијалним дискурсом (Дубравец-Лабаш 2019: 131). Овакви текстови се, по мишљењу једног од најважнијих теоретичара ахенске имаголошке школе Карла Улриха Синдрама (2009: 74) „као прилично велики део канонске књижевности, чак и ако оставимо по страни референцијални („нефикционални”) дискурс – не уписују само у естетске референцијалне оквире”. Имаголошко тумачење путописне прозе Ребеке Вест, осим самог књижевног текста у ужем смислу, треба да размотри и исказе о друштвеним и политичким односима, јер је књижевница користила велики корпус историјске и културне грађе, који чини интегрални део њеног путописа. У том смислу треба напоменути да је Ребека Вест, осим својих књижевних аспирација, у ткиво ове књиге унела и бројне друге преокупације: феминистичке, социјалистичке, пацифистичке, ројалистичке, политичке и филозофске. Необичну судбину овог путописа прати и неколико парадокса – два пута је нестала земља о којој је ауторка писала – једном као Краљевина Југославија, други пут као Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ); комплетан превод на српски језик настао је тек после пола века, не због порицања естетске или књижевне вредности, већ због могућег „идеолошког удара” (Пажо 2009: 133) на потенцијалну публику у СФРЈ. Како историјске и друштвено-политичке околности нису ишле у корист овом маестралном делу, Ребека Вест је на нашем културном простору била прећутана готово педесет година.³ Имаголошки приступи Магдалене Кох, Славице Гароње Радованац и Мирјане Поповић-Радовић анализи путописне прозе Ребеке Вест такође

³ Путопис *Црно јагње и сиви соко* је први пут објављен у Њујорку 1941. године, а тек након више од четири деценије, тачније 1989. године појављује се први, некомплетан превод овог дела на српски језик, који је урадио Никола Кољевић. Први значајан рад о Ребеки Вест појављује се на нашем језику у књизи Светозара Игњачевића *Земља чуда у изломљеном олегалу* (1994), а 2001. године Светлана Слапшак увршћује Ребеку Вест у своју књигу *Женске иконе XX века*. Комплетан превод, који је урадила Ана Селић, добијамо тек 2004. године.

су новијег датума.⁴ Магдалена Кох (2013) у свом чланку потенцира три „симболичка мапирања” ове књиге у читалачкој свести: *антиколонијално* које се односи на реакције западне публике одмах након објављивања путописа (1941. и 1942. године), *колонијално* које истиче (зло)употребу текста на Западу током распада Југославије деведесетих година протеклог века и *постколонијално* које је омогућило објављивање превода на српски интегралне верзије текста 2004. године из постјугословенске перспективе. Ова ауторка на тај начин баца додатно светло не само на наведене парадоксе, који су пратили ово прозно дело Ребеке Вест, него и на један другачији смер имаголошке анализе који се тиче рецепције овог књижевног дела.

1.2. ПРОБЛЕМАТИЗОВАЊЕ СЛИКЕ ДРУГОГ

Са имаголошког становишта значајан увид нуди и сама Ребека Вест објаснивши на почетку свог дела да је простор Балкана код њених сународника изазивао чак више интересовања и од проблема Индије и Африке, што је за последицу имало „дунглу дивљачких памфлета какви су изникли из трагова либерала који су, подстакнути Гледстоновим примером, посећивали „европску Турску”⁵ (Вест 2004: 25). Са друге стране, Балкан је често побуђивао и такву побожност код особа од којих се то најмање очекивало:

„Стога су Енглези човекољубивих и реформистичких склоности стално путовали на Балканско полуострво не би ли утврдили ко заправо кога злоставља, а самом природом своје перфекционистичке идеје спречени да прихвате ужасну претпоставку да заправо свако злоставља сваког, враћали су се кући, сваки са својим балканским љубимцем при срцу, напаћеним и невиним, увек жртвом и никад крвником” (*Ibid*).

Ребека Вест кроз овај пасус алудира на оне ауторе „балканољупце” попут Мери Идит Дарам или браће Бакстон, који су стварали портрете

⁴ Magdalena Koch, „Балкански имагинаријум: Ребека Вест и сусрети у Југославији“, *Књижевност, часопис за студије књижевности, рода и културе*, 2013; Славица О. Гароња Радованац, „Сусрет са балканским митом – путовање Ребеке Вест по Југославији 1937. године“, *Лицеум* 2016: XXII/16, str. 227–250; Mirjana Popović-Radović, „Crna Gora u putopisu Rebeke Vest Crno jagnje – sivi soko“, *Matica*, br. 82, lјeto 2020, str. 233–244.

⁵ Подручја насељена хришћанима, пре свега Балкан, који је Османска Турска држала у потчињености (прим. прев.)

одређених балканских народа са дозом пристрасности, а њој се чинило и неукуса, односно који су проблематизовали слику *Другој* прелазећи са позиције аутора као „пуког посматрача” на проналажење тзв. „нације миљеника” (уп. Миладиновић 2018:41). Са имаголошког гледишта пишечево „поимање стране стварности посредовано је имагинарним представама групе или друштва којој он припада” (Мура 2009: 159). Тако и поменута виђења Балкана у памфлетима из пера либерала, која наводи Ребека Вест, а која су Балкан сматрала синонимом за зло, насиље и варварство (уп. и Голдсворти 2000: 5–8) у себи носе снажан печат културе и идеологије простора са којег су конкретни аутори потекли.

Са друге стране, слика о *Другом* настаје често и као одраз „особитог сензибилитета аутора” (Мура 2009: 159–160) и ту треба тражити *raison d’etre* слика које је о Балкану и Јужним Словенима створила Ребека Вест у путопису *Црно јагње и сиви соко*. Сама ауторка ће у епилогу дати још ближе одређење:

„Ништа ме у животу није тако погодило као ово путовање кроз Југославију. Разлог томе била је подударност природних облика и боја западних и јужних делова Југославије са урођеним облицима и бојама моје имагинације. [...] Али ово путовање погодило ме је и зато што сам захваљујући њему пронашла ону вунену нит која ће ме извести из лавиринта у коме сам, како сам са запрепашћењем открила, била заидана” (Вест 2004: 816).

Ни у овом другом случају не можемо говорити о објективности става, али то и није циљ имаголошке анализе, с тим што није тешко уочити када је нешто стереотипни исказ, а када је реч о аутентичном запису, какав нуди Ребека Вест, на основу искуства и фактографије. Прво издање превода дела *Црно јагње и сиви соко* на српски језик,⁶ који је израдио и коментарима пропратио Никола Кољевић обухватило је свега четири стотине двадесет страна од преко хиљаду оригиналних из пера Ребеке Вест. Ово издање маскирало је и добрим делом замаглило прави поглед Ребеке Вест на простор Балкана, па се стицао утисак да је и она, попут Мери Идит Дарам, одабрала своју нацију коју заступа. У прилог тези да је ипак шире и свеобухватније разумела ове просторе, иде и тумачење Ане Столић (2009: 125) која истиче да „поређењем првог издања превода на српском језику са интегралном верзијом текста Вестове” постаје јасно „да су из прве верзије изостављени многи делови текста у којима

⁶ *Црно јагње и сиви соко* (прир. и прев. Никола Кољевић), Београд, БИГЗ – Сарајево, Свјетлост, 1989.

је испричана прича о ванвременском насиљу које прати ове просторе у континуитету”.

Трагични догађаји који су претходили интересовању Ребеке Вест за ове просторе – убиство краља Александра и краљице Драге Обреновић, убиство аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда, које ће довести до ратне трауме у читавој Европи током Првог светског рата, коју је и сама преживела и напослетку убиство краља Југославије Александра I Карађорђевића у Марсељу, рефлектовали су Балкан као „извор опасности”, али су навели књижевницу да прочита и изучи, како сама каже, све што је пронашла о Балкану и да пропутује Југославијом три пута. Читав тај епски приступ и однос према Балкану, који Светлана Слапшак (2001: 236) оцењује као вид „интелектуалне утопије”, али „најплеменитије врсте”, имао је у свести Ребеке Вест егзистенцијалистички предзнак стављањем знака једнакости између сопствене судбине и познавања ових простора. Ове своје увиде ауторка ће продубити Паскаловим метафизичким аксиомом о човеку и васиони – предности коју васиона има над човеком, а о којој не зна ништа и човековој спознаји о „надмоћи коју васионске силе имају над нама”, а ту врсту спознаје је, у случају Ребеке Вест, „требало тражити на Балкану” (Вест 2004: 26). Дакле, једном врстом екстернализације, тј. заузимања конструктивног гледишта у односу на простор Балкана, ауторка испитује низ догађаја на макроплану, са надом да ће из новог угла разумети властити микрокосмос и његове метафизичке претпоставке. Овде можемо уочити и шири онтолошки оквир којем ће припадати свака појединачна хетерослика, па самим тим и аутослика која из ње израња.

2. КАРАКТЕРИСТИКЕ ХЕТЕРОСЛИКА И АУТОСЛИКА У ПУТОПИСИМА РЕБЕКЕ ВЕСТ

2.1. ПОЕНТИЛИСТИЧКА СЛИКА БАЛКАНА

Полазећи од свог почетног аксиома – да од Балкана треба нешто да научи и њен поглед Ребеке Вест на Балкан био је „поентилистички” (Миладиновић 2018: 43). Примарни колорит Балкана у односу на комплементарну палету боја којом располаже ауторкина перцепција и имагинација унети су бројним потезима у књижевно ткање, тако да сам поступак води до целовитости овакве поентилистичке форме. То је у великој мери до-

принело да хетерослике њених путописних записа, које издвајају снагу одређених предела и места на којима је боравила, карактерише изграђен књижевни стил, велика ерудиција, луцидне опаске и нота мистицизма. Са једнаком уверљивошћу Ребека Вест (2004: 378; 637–639; 108–110; 141) говори о мозаицима у Опленцу као „енциклопедији средњовековне српске уметности”, Грачаници која има из даљине обресе „катедрале у Шартру” и „дух сличан добу касних Тјудора”, али и лепоти Раба и „мистерији необрађеног камена”, где Еуклидов језик „тако сажето и јасно говори, Радовановом порталу у Трогиру „који призива у сећање романа Достојевског”. Већ овде је јасно да слика о Другом открива односе које успостављамо између света (изворног и страног простора) и себе самог, како је навестио Данијел-Анри Пажо (2009: 129) откривајући да се та слика јавља као језик који је паралелан и који коегзистира са језиком којим говоримо. На одређеним местима Ребека Вест реферише и на популарну културу, јер језгро сваког доброг путописа чини и његова спонтаност, па тако урбане делове у Скопљу ауторка пореди са „пријатним, неинтересантним романтизмом” бело окречених кућица „које би Мини Маус изабрала за свој дом са Микијем” (Вест 2004: 491). Међутим, поред живописних предела и културних споменика, основна преокупација Ребеке Вест остају људи, њихове судбине и положај на балканском простору на којем су се вековима укрштали утицаји страних сила, које су стварале различите врсте сукоба и „увек су биле ту да их, некад из похлепе, некад из нискости, а некад из чисте идиотске глупости претворе у ране и понижење” (*Ibid*: 360). Ово уверење, поред осталих, у великој мери учвршћује како њене свестране симпатије, тако и блискост према Јужним Словенима, што изражава већ на самом почетку књиге: „Била сам међу људима које сам могла да разумем” (*Ibid*: 38). Овде свакако треба узети у обзир и историјски контекст – предвечерје Другог светског рата када се и њена земља нашла у сличном положају у каквом су Јужни Словени били вековима – у опасности од претњи стране силе оличене у Хитлеровој Немачкој и Мусолинијевој Италији.

2.2. ИМАГОТИПСКИ ПОТЕНЦИЈАЛ КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА

Када реконструишемо конститутивне елементе конкретних хетерослика помоћу којих ауторка ствара представу о Другом, видећемо да су њихове вербалне констелације и лексичка поља одраз унутарњег

простора, мисаоног тока и префињене културе саме ауторке, као и њене упућености у светску културно-уметничку баштину. У прилог томе иде и запажање Светозара Игњачевића (1994: 81) који наглашава да ћемо тешко „у читавој енглеској литератури” пронаћи писца „који је тако обавештен, тако свестран и тако сугестиван у дочаравању свих нијанси уметничког блага на подручју сликарства и архитектуре”. Естетска функција хетерослика игра такође важну улогу у тексту јер показује на који начин Ребека Вест локалном колориту даје уметничку ауру и тако ствара књижевну топографију посебног емоционалног набоја и интензитета.

Ако можемо рећи да је иједан страни писац толико заронио у свет и дух Балкана, онда то слободно можемо рећи за Ребеку Вест. Србија је највише импресионирала својом славном историјом и својим „хришћанским витештвом”, Босна „дивном природом и рукотворинама”, Хрватска „високим нивоом културе” и архитектуром, Црна Гора „Хомеровим јунацима” „беспрекорне и надљудске лепоте” (Вест 2004: 419; 370; 56; 755–756). Међутим, фасцинација Македонијом, „као земљом створеном за изложбу мистерија” и људима „који у све уносе поетику која не верује у појавност, већ трага за правом стварношћу” (*Ibid*: 370) пружа најјачи имаготипски потенцијал ове књиге.

Иако су многи њени сународници првенствено учествовали у „Измишљању Руританије”⁷ (Гароња-Радованац 2016: 233), Ребека Вест је, удаљена од те врсте клишеа и стереотипа говорила о истрајности и снази ових народа, о посебном сензибилитету, који је оно што можда највише одваја Јужне Словене од Запада. Њени записи о неким изузетним личностима које је упознала на својим путовањима изнедрили праве књижевне портрете. Реч је о Станиславу Винаверу, који је оживљен кроз лик Константина, њеног водича на путовању, Аници Савић Ребац, у лику Милице, за коју је везивало искрено пријатељство и дивљење, Мирославу Крлежи, којег ауторка не именује, већ о њему говори као о драмском писцу и песнику особите интелектуалности, чији комади превазилазе живот, а и уметност, „према којима Отело делује јадно и површно” (Вест 2004: 54). Ова врста хетерослика има готово романескну улогу и на бројним местима превазилази жанровске границе путописа, урањајући у прозне просторе дубоке имагинације и вешто конструисаних дијалога. Портрет Анице Савић Ребац представља још један вредан сегмент ове

⁷ Алузија на књигу Весне Голдсворти *Измишљање Руританије* чији наслов сугерише негативне ставове о Балкану у британској прози 19. века.

књиге, првенствено из разлога што је сликан с пажњом и дивљењем у време када књижевни и филозофски рад ове изузетне Српкиње није био ни довољно познат, ни сасвим признат у нашој средини. Ребека Вест чак два пута у књизи цитира Денија Сора који је за Аницу Савић Ребац рекао: „Ако између нас и Кине постоји само двадесет људи као што је она, цивилизација ће опстати” (Вест 2004: 608; 759). Сама Вестова одаје јој признање напомињући да није срела „готово ниједног Енглеза или Американца који боље од ње познаје енглеске песнике”, као и да „пише поезију у којој њена изузетна осећајност, по налозима њеног амбициозног интелекта, претреса целу васиону” (*Ibid*: 608). Хетерослике инспирисане ликом Станислава Винавера, такође су део ауторкиног субјективног израза дубоке наклоности и пријатељства према даровитом ерудити и писцу, који је опчинио својом експресивном реториком: „Готово све што каже је добро, понекад његове речи теку као позориште сенки у колору, као Хајнеове *Фиренџинске ноћи*, [...] (*Ibid*: 41). Међутим, хетерослике које су упечатљиви портрети обичних људи, који стичу благонаклоност књижевнице, пружају нам увид и у то како је она разумела етос Јужних Словена. Ти њени књижевни крокији бритко су изнијансирани егзистенцијалистичким тоновима и најбоље их артикулише опис сусрета са непознатом женом на путу кроз Црну Гору. Из разговора са том женом сазнајемо да је преживела највеће страхоте Првог светског рата: умирања људи у логору и смрти свих својих најближих. Склона контемплацији из дана у дан је покушавала да схвати „зашто се све десило како се десило”:

„Та жена није ни по чему била важна. Питање је да ли ће, ходајући тако по висинама, доћи до неког закључка који би чак и за њу саму имао некаквог значаја. Она је, међутим, пружила одговор на оно што ме је мучило. Примала је своју судбину *не онако* како је примају животиње, нити као дрвеће и биљке: она је није само подносила, већ ју је и разматрала.⁸ [...] Желела је да разуме [...] тајну процеса. Знала сам да су уметност и наука инструменти те жеље, и то је било једино њихово оправдање, мада сам у свом западном свету видела уметност срозану на украс и науку проституисану у произвођача ником потребних направа. [...] Али сада, гледајући ову жену покренуту жељом да схвати, коначно сам разумела. Могла је бити сасвим друкчија јер је због прошлости и садашњости свог народа била заточеник судбине која је своје жртве лако могла лишити свих способности да испитују. Па ипак, она није чезнула ни за спокојем ни за благом, већ да спозна шта њен живот стварно значи. [...] Ако током наредних милион генерација у свакој од њих буде постојао бар један човек који неће престати да испитује природу

⁸ Истакла Н. М.

своје судбине, чак и ако му она доноси само лишавање и несрећу, једног дана решићемо загонетку наше васионе” (*Ibid*: 758–759).

Карл Улрих Синдрам (2009: 76–77) сматра да оваква врста књижевног исказа има имаготипичну природу и да је зато део вредносног система и ставова или схватања у складу са вредносним системом естетичких, уметничких правила, која су у интеракцији унутар самог текста. Овакве представе имагологија не сматра ни истинитима ни лажнима, оне су због своје књижевно-уметничке природе далеко од праволинијског односа према емпиријској реалности. Синдрам (2009: 77) указује да је референтност тих хетерослика фиктивна, али зато њихов лексички и семантички потенцијал „садржи однос са стварним свијетом” и ту треба тражити везу између уметничког и емпиријског смисла.

2.3. ОДНОС ИДЕНТИТЕТА И АЛТЕРИТЕТА

Осим тог интринзичног аспекта, поглед Ребеке Вест на митове од посебног је значаја како за саму списатељицу, тако и за идејно тематске целине ове прозе и стога захтева и херменеутичку реконструкцију у оквиру овакве имаголошке анализе. Књижевни митови и дискурси су, попут националних представа, увек повезани са референцијалним оквирима који надилазе појединачни текст и нису само ствар уметничке слобде или чисте *ad hoc* формулације. Хетерослике централних симбола у књизи: црног јагњета и сивог сокола, који постају и наслов путописа, део су ширих филозофских екстраполација ауторке, које за собом повлаче аутослике, односно износе пред читаоца питања односа алтеритета (другог) и (сопственог) идентитета. Ребека Вест је приликом посете Македонији присуствовала старом паганском обреду жртвовања јагњета на стени, који се врши као обред плодности. Овај обред у ауторки је изазвао ужас:

„Обред је износио лажне тврдње не зато што није знао истину: он је био свесна превара. Они који су га измислили и одржавали га вековима били су подстакнути животињском ретроградношћу, желели су да поново уживају у рађању зла, [...] желели су да ставе своје руке на нешто слабије од себе и изазивањем бола подстакну његов механизам да чини чудне ствари [...]” (Вест 2004: 621).

Експресивна лексика ауторке, објашњена из једне личне перспективе и сопствених дубоких хуманистичких уверења, подвлачи дијалектику односа идентитет/алтеритет: „Добро сам знала ту стену. Целог живота

сам у њеној сенци. Целокупна наша западна мисао заснива се на тој одвратној тврдњи да је бол права цена за свако добро (*Ibid*: 622). Ребека Вест сматра да управо хришћанско-теолошке импликације те мисли, које су такође и део западног цивилизацијског наслеђа, вређају разум „јер је немогуће да Бог који је праведан опрашта злим људима само зато што је добар човек прошао кроз агонију умирања на крсту” (*Ibid*). Дакле, она не критикује стари пагански обичај са којим се сусрела на Балкану као такав и као продукт неке примитивне, заостале средине, већ му супротставља исти ментални образац који се може сусрести и у равни неких теолошких учења на Западу (католичког, англиканског, методистичког, код Св. Августина и код Мартина Лутера Кинга) која су разуму претпостављала теорије о испаштању (*Ibid* 622–623).

Са имаголошког гледишта, још је важније њено виђење слике сивог сокола, односно наше епске песме „Пропаст царства српскога” у чију тезу Ребека Вест није веровала. Коментаришући опредељење кнеза Лазара да између царства земаљског и царства небеског изабере небеско, Вестова (2004: 685) објашњава погубне димензије овог мита који резултира спасењем сопствене душе по цену да „потом читавих пет векова ниједан човек на овој равници, а ни другде у Европи, на стотине миља у свим правцима, није могао да заштити своју душу”. Ребека Вест није, веровала да човек заслужује спасење одбијајући да милионе људи спасе од страш-ног ропства. Проблематизујући на овај начин мит као етичку причу која даје кохерентност групи која га ствара и којој се обраћа, Ребека Вест испитује и уједно подрива управо његове нормативне и етичке вредности у конкретним историјским и цивилизацијским оквирима, предочавајући узрочно-последичне димензије. Управо из тих разлога, дијалектика на линији алтеритет/идентитет са културног и књижевног аспекта најучљивија је кроз симболе ових митова, које је ауторка сажела у наслову, а потом им и дала универзалније тумачење и у епилогу књиге.

3. ЗАКЉУЧАК

Епилог који ауторка пише на крају путописа још једном потврђује да репрезентација онога што је Друго, страна и туђе кореспондира с комплементарним идејама о томе што је познато и домаће. Повезујући симбол пораза на Косову са ситуацијом у Великој Британији на почетку Другог светског рата године, Ребека Вест (2004: 838) ће објаснити да

је: „разлика између Косова 1389. године и Енглеске 1389. године лежала у времену и месту, не и у догађајима; они су личили једни на друге до најситнијих детаља иако ми, жртве новијих катастрофа, сматрамо ове данашње неким посебно новим, само нашим ужасом”. Вестова је сматрала да су Енглези пропустили да створе одбрану од напада из ваздуха, попут балканских народа, који нису организовали одговарајуће снаге за своју одбрану иако су познавали турске методе ратовања. Белгијски компаратиста и оснивач ахенске имаголошке школе Хуго Дизеринк (2003) истиче да је за сваку врсту имагологије, као и за расправе о идентитету важно истаћи да „слика стране земље” има своју исходишну основу у слици сопствене земље, било да се то саопштава отворено, на начин на који у епилогу чини Ребека Вест или постоји у прикривеном облику. Међузависност аутослика и хетерослика у путопису Ребеке Вест, које смо испитивали у овом раду, још једном потврђује да свака слика о Другом неизбежно предочава и слику о ономе који за Другим трага (Константиновић 2006: 15) и да се свака представа ствара кроз поређења која се крећу од идентитета до алтеритета.

Можемо слободно рећи да је Ребека Вест деконструисала слике Балкана какве су постојале у литератури и свести њених сународника и других западних аутора. Имајући на уму књижевну топографију, можемо закључити да оно што је Шпанија у делима Ернеста Хемингвеја, Исток у *Хиљаду и једној ноћи* (*Арајским ноћима*), Шкотска у делима Волтера Скота, то је Балкан у путописној прози Ребеке Вест. Ово дело са имаголошког гледишта пружа „слику о Другом” коју можемо сматрати „културном чињеницом” (Пажо 2009: 130). Стога и међузависност аутослика и хетерослика у путопису Ребеке Вест, на коју смо указали у овом раду, надилази границе појединачнога текста и улази у дискурс културног вредновања. Овај начин представљања Другог свесно заобилази стереотип као „стални криви закључак”, јер више не показује, нити доказује оно што је требало доказати у корист дискриминишућих тврдњи из којих се искључује свака критичка анализа (Пажо 2009: 132). По томе се представа о *Другом* коју је књижевно-уметнички створила Ребека Вест издваја из гомиле књижевних сведочанстава о Балкану и Јужним Словенима, који су се наметали и потврђивали уобличавајући мање-више исто „мишљење” о овом простору као „Дивљем истоку” Европе” (Голдсворти 2005: x). Та књижевна слика је уједно и симболички негатив историјске и антрополошке слике, а не само запис о једној земљи и њеним народима.

ИЗВОР

Вест 2004: R. Vest, *Crno jagnje i sivi soko*, sa engleskog prevela Ana Selić, Beograd: Mono & Manjana.

ЛИТЕРАТУРА

- Ахметагић 2018: J. Ahmetagić, „Теоријско-методолошке претпоставке имагологије и њено преобликовање”, *Baština*, sv. 44, Priština–Leposavić, 13–24.
- Дубравец Лабаш 2019: D. Dubravec Labaš, *Vlastiti identitet u tuđim očima – od autopedodžbe talijanskog jezika, kulture i civilizacije do heteropedodžbe u hrvatskom kontekstu, doktorski rad*, Zagreb.
- Дукић 2009: D. Dukić et al., *Kako vidimo strane zemlje: uvod u imagologiju*, Zagreb: Srednja Европа.
- Дизеринк 2003: H. Dyserinck, “Imagology and the Problem of Ethnic Identity”, *Intercultural Studies*, no. 1, <http://www.intercultural-studies.org/ICS1/Dyserinck.shtml>, 9. 11. 2021.
- Гароња Радованац 2016: С. О. Гароња Радованац, „Сусрет са балканским митом – путовање Ребеке Вест по Југославији 1937. године”, *Личеум 2016: XXII/16*, 227–250.
- Голдсворти 2005: V. Goldsvorti. *Izmišljanje Ruritaniје: Imperijalizam mašte*, Beograd: Geopoetika.
- Кох 2013: M. Koch. *Balkanski imaginariјum: Rebeka Vest i susreti u Jugoslaviji*, доступно на: <http://www.knjizenstvo.rs/sr/casopisi/2013/zenska-knjizevnost-i-kultura/balkanski-imaginariјum-rebeka-vest-i-susreti-u-jugoslaviji>, 28. 10. 2021.
- Константиновић 2006: З. Константиновић, „Компаративна имагологија балканског и средњоевропског простора”, у: М. Матицки (ред.), *Слика групои у балканским и средњоевропским књижевностима*, Београд: Институт за књижевност и уметност, 11–17.
- Мура 2009: J.-M. Moura, „Kulturna imagologija: pokušaj povijesne i kritičke sinteze”, у: D. Dukić et al. (ured.), *Kako vidimo strane zemlje*, Zagreb: Srednja Европа, 151–168.
- Миладиновић 2018: А. Миладиновић, „Перцепција Балкана у делима Мери Идит Дарам”. *Часопис КСИО*, Број 1, Београд, 41–51.
- Пажо 2009: D.-H. Pageaux, „Od kulturnog imaginariја do imaginarnog” у: *Kako vidimo strane zemlje*, у: D. Dukić et al. (ured.), Zagreb: Srednja Европа, str. 125–150.
- Синдрам 2009: K. U. Syndram, „Estetika alteriteta: književnost i imagološki pristup”, у: *Kako vidimo strane zemlje*, у: D. Dukić et al. (ured.), Zagreb: Srednja Европа, str. 71–83.

Слапшак 2001: С. Слапшак, *Женске иконе XX века*, Београд: Библиотека XX век.
Столић 2009: А. Столић, „Србија и Срби у очима једне феминисткиње. Неки аспекти слике о Србији у књизи Ребеке Вест *Црно јагње и сиви соко*” у: Н. Тасић и Ђ. С. Костић (ред.), *Европска слика балканске жене*, Крагујевац: Лицеум 12, 118–128.

Neda M. Mandić

THE IMAGOLOGICAL READING OF REBECCA WEST'S
BLACK LAMB AND GREY FALCON

Summary: The aim of this paper is to establish the dialectical and critical relation between hetero-images and auto-images in Rebecca West's *Black Lamb and Grey Falcon* by applying the methods of imagology. The specific approach offered in the paper is based on the analysis of the polarity between auto-images and hetero-images tending to show the dialogue between the different national and cultural confrontations. Therefore, the accent is put on exploring the parts of Rebeca West's *Black Lamb and Grey Falcon*, which consist the elements of essay, lyrical contents, historical data and psychological observations of the Balkans and the South Slavs. The features of this narrative work, which create an incentive for its imagological analysis, are specifically its interculturality, the imagotypical structures, as well as its images and the experience of the *Other*. The idea of Rebecca West to reach the coherent image of herself by writing the Epilogue of the travelogue and by analyzing the context of the particular historical moment in the Balkans, as well as in the United Kingdom, is also the attempt not only to fully understand her own identity, but also the position of her own nation in the critical historical situation before the Second World War. The conclusion of the paper confirms that the image of the *Other* necessarily reflects the image of the one who is searching for the *Other*. Consequently, each image is created through the comparisons made on the identity/alterity nexus.

Keywords: Rebecca West, imagological, auto-images, hetero-images, imagotypical structures.